

RAAP-NOTITIE 397

Plangebied Hoofdstraat 245-251

Gemeente Sassenheim

Een inventariserend archeologisch onderzoek

Colofon

Opdrachtgever: "Zwaan" Finance B.V.

Project: archeologisch onderzoek plangebied Hoofdstraat 245-251 (gemeente Sassenheim)

Titel: Plangebied Hoofdstraat 245-251, gemeente Sassenheim; een inventariserend archeologisch onderzoek

Status: eindversie

Datum: juli 2003

Auteur: drs. J.H.M. van Eijk

Bestandsnaam: L:\QXPress\Notities\2003\SAHO\N0397-SAH0.qxd

Projectcode: SAHO

Projectleider: drs. J.H.M. van Eijk

Projectmedewerker: drs. G.R. Eggermont

ARCHIS-waarnemingsnummers: niet van toepassing

Autorisatie:

drs. P. Deunhouwer

ISSN: 0925-6369

RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V.

telefoon: 020-463 4848

Zeeburgerdijk 54

telefax: 020-463 4949

1094 AE Amsterdam

E-mail: raap@raap.nl

Postbus 1347

1000 BH Amsterdam

© RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V., 2003

RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V. aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen.

Samenvatting

In opdracht van "Zwaan" Finance B.V. heeft RAAP Archeologisch Adviesbureau op 25 juni 2003 een inventariserend archeologisch onderzoek uitgevoerd in verband met geplande nieuwbouw aan de Hoofdstraat 245-251 in het centrum van Sassenheim. Doel van dit onderzoek was eventueel aanwezige archeologische resten op te sporen en, voorzover mogelijk, een eerste indruk te geven van de kwaliteit (gaafheid en conservering), aard, datering, omvang en diepteligging ervan.

Hoewel het plangebied deel uitmaakt van een stads- of dorpskern met een hoge archeologische verwachting, zijn tijdens het inventariserend archeologisch onderzoek in het plangebied geen eenduidige archeologische resten aangetroffen. Er is wel op 1,5 m -Mv een intacte vegetatiehorizont aangetroffen. Mogelijk komen hierop nog archeologische resten uit de Steentijd voor. Het is niet uitgesloten dat onder de huidige bebouwing tevens fundamentresten voorkomen uit de Late Middeleeuwen/Nieuwe tijd.

Aangezien de geplande nieuwbouw inclusief parkeerkelders de bodem tot 2,8 m -Mv zal verstoren, wordt aanbevolen vervolgonderzoek uit te laten voeren in de vorm van een archeologische begeleiding. Eventueel aanwezige fundamentresten uit de Late Middeleeuwen/Nieuwe tijd kunnen tijdens dit onderzoek worden gedocumenteerd.

1 Inleiding

1.1 Kader en doelstelling

In opdracht van "Zwaan" Finance B.V. heeft RAAP Archeologisch Adviesbureau op 25 juni 2003 een inventariserend archeologisch onderzoek uitgevoerd in verband met geplande nieuwbouw aan de Hoofdstraat 245-251 in het centrum van Sassenheim. Het onderzoek diende te worden uitgevoerd omdat realisatie van de plannen zou kunnen leiden tot aantasting of vernietiging van mogelijk aanwezige archeologische resten. Doel van het onderzoek was het opsporen van deze resten en, indien mogelijk, een eerste indruk geven van de kwaliteit (gaafheid en conservering), aard, datering, omvang en diepteligging ervan.

1.2 Plangebied en archeologische verwachting

Het plangebied (oppervlakte circa 1,2 ha) ligt aan westkant van de Hoofdstraat, ten noorden van de Nederlands Hervormde kerk (figuur 1). Het gebied staat afgebeeld op kaartblad 30F van de topografische kaart van Nederland (schaal 1:25.000); de centrumcoördinaat is 96.000/471.430. De percelen staan kadastraal bekend onder gemeente Sassenheim, sectie A, nummers 6889, 7048, 7173 en 7174. Ten tijde van het onderzoek was het plangebied voor het grootste gedeelte bebouwd en van oppervlakteverharding voorzien. Voor het gebied geldt een hoge archeologische verwachting voor vindplaatsen uit het Midden Neolithicum t/m de Late Middeleeuwen/Nieuwe tijd (zie § 2.2).

1.3 Onderzoeksopzet en richtlijnen

Het onderzoek bestond uit een bureauonderzoek en een veldonderzoek. Het veldonderzoek is beperkt gebleven tot een karterend booronderzoek.

Het inventariserend archeologisch onderzoek is uitgevoerd volgens de hiervoor geldende normen en richtlijnen die zijn vastgelegd in het *Handboek ROB-specificaties* (Brinkkemper e.a., 1998). RAAP Archeologisch Adviesbureau en de door RAAP toegepaste procedures zijn goedgekeurd door het College voor de Archeologische Kwaliteit (CvAK), de instelling die het beheer heeft over de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA; Voorbereidingscommissie Kwaliteits Archeologie, 2001).

Zie tabel 1 voor de dateringen van de in deze notitie genoemde archeologische

perioden. Enkele vaktermen worden achter in deze notitie beschreven (zie de verklarende woordenlijst).

2 Bureauonderzoek

2.1 Methodes

Voorafgaand aan het veldonderzoek is een bureauonderzoek uitgevoerd om na te gaan of er reeds archeologische vondsten uit het plangebied geregistreerd staan en om ten behoeve van het veldwerk de landschappelijke (geo(morfo)logische en bodemkundige) kenmerken alsmede de gespecificeerde archeologische verwachting te bepalen. In het kader van het bureauonderzoek zijn verschillende bronnen geraadpleegd, waaronder historisch kaartmateriaal (zie literatuurlijst).

Om inzicht te krijgen in het voorkomen van archeologische vindplaatsen in of nabij het plangebied is het ARChEologisch Informatie Systeem (ARCHIS) van de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek (ROB) te Amersfoort geraadpleegd.

2.2 Resultaten

Geologie en geomorfologie

Het plangebied maakt landschappelijk gezien deel uit van de kuststrook. In de ondergrond van deze strook komen afzettingen voor die worden gerekend tot de Oude Duin- en Strandzanden (ODS). Kenmerkend voor de kuststrook zijn de zogenaamde strandwallen: de zee voerde zand aan dat parallel aan de kustlijn werd afgezet, zodat zich geleidelijk een strandwal vormde. Zodra de strandwal ruim boven gemiddeld hoogwater uitkwam, viel deze droog en werden onder invloed van de wind lage duinen gevormd: de zogenoemde Oude Duinen.

De oudste strandwallen in West-Nederland liggen circa 8 kilometer ten oosten van de huidige kustlijn en hebben zich waarschijnlijk vanaf circa 3800 voor Chr. gevormd. Vanaf dat moment verplaatste de kust zich zeewaarts door de vorming van nieuwe strandwallen. De kustuitbreiding duurde tot omstreeks het begin van de jaartelling en resulteerde in een 6 tot 10 km brede kuststrook, bestaande uit een reeks strandwallen met daartussen lager gelegen strandvlakten (Berendsen, 1996; Zagwijn, 1986).

Over het plangebied zijn geen geomorfologische gegevens bekend. Naar verwachting maakt het plangebied deel uit van een strandwal met al dan niet vervlakte duinen (DLO-Staring Centrum/RGD, 1994). Deze Sassenheimer strandwal is omstreeks 3200 voor Chr. gevormd (Van Heeringen, 1992).

Strandwallen zijn in archeologisch opzicht interessant omdat ze hoger liggen dan de directe omgeving en dus droger zijn. Om die reden zijn strandwallen zeer geschikt voor bewoning.

Bodem

De bodem in het plangebied bestaat uit kalkhoudende enkeerdgronden (zanderijgronden): matig fijn zand met grondwatertrap II (Stiboka, 1982/Van der Meer, 1952).

Archeologie

Door zijn relatieve hoge ligging kan de strandwal vanaf zijn ontstaan zijn bewoond. Er komen in het plangebied dus mogelijk archeologische resten voor vanaf het Midden Neolithicum.

In de directe omgeving van het plangebied zijn in 1943 op de flank van de Sassenheimer strandwal (bij Klinkenberg) in een laag veen op 1,3 m -Mv 2 fragmenten vuurstenen sikkels gevonden (CAA-code 30FN-15; Van Heeringen, 1992: 19 en 103). Deze fragmenten dateren uit de Late Bronstijd/Vroege IJzertijd.

Ter hoogte van het huidige zwembad in Sassenheim werd in 1969 bij het graven van een rioolsleuf een fragment van een inheems potje uit de Romeinse tijd gevonden (CAA-code 30FN-17).

Daarnaast is uit de directe omgeving van het plangebied een aantal vindplaatsen uit de Late Middeleeuwen bekend. Dit betreffen onder andere vondsten gedaan tijdens een opgraving van een gedeelte van de Nederlands Hervormde kerk in Sassenheim. Hierbij is een stuk tufstenen muurwerk uit de 12e eeuw blootgelegd (ARCHIS-waarnemingsnummer 24027). Tijdens een archeologisch onderzoek in 1997 is bij de kerk een aardewerkscherf uit de 12e eeuw aangetroffen (ARCHIS-waarnemingsnummer 138315; De Jager, 1997).

Het perceel rondom de Nederlands Hervormde kerk betreft een 'terrein van zeer hoge archeologische waarde' (CMA-code 30F-018).

Ten noorden van het plangebied ligt de ruïne van het slot 'Teylingen' (CMA-code 30F-012).

Volgens de Archeologische Monumentenkaart Zuid-Holland (AMK; ROB, 1994) en de Cultuurhistorisch Hoofdstructuur Zuid-Holland, regio Duin en bollenstreek (Provincie Zuid-Holland, 2002) maakt het plangebied deel uit van een stads- of dorpskern met een hoge archeologische verwachting (CMA-code 30F-A01). In een stads- of dorpskern kunnen nog archeologische resten uit de ontstaansperiode van het dorp aanwezig zijn.

Historische geografie

De Hoofdstraat (vroeger 'Heereweg' geheten) is een oude doorgaande route langs de oostflank van de Sassenheimer strandwal (De Jager, 1997). Op een kaart uit het begin van de 17e eeuw, waarop Sassenheim is aangegeven (Zandvliet, 1989; figuur 2), is een kleine dorpskern te zien rondom de kerk. Het plangebied is aan de kant van Hoofdstraat bebouwd; daarachter bevinden zich tuinen en boomgaarden.

Bestudering van latere kaarten leveren dezelfde informatie op: bebouwing aan de Hoofdstraat, tuinen achter de bebouwde percelen (kadastrale minuut van Sassenheim, 1820; Wolters-Noordhoff Atlasproducties, 1990; Wieberdink, 1989). De huidige bebouwing stamt uit de 20e eeuw. Tot voor kort was Wijnhandel-Slijterij Van Niekerk B.V. in het plangebied gevestigd.

Archeologische verwachting

Volgens de Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden (IKAW; ROB, 2001) geldt voor het plangebied een hoge kans op het aantreffen van archeologische waarden vanaf het Midden Neolithicum t/m de Late Middeleeuwen/Nieuwe tijd. Op grond hiervan en op grond van het bureauonderzoek gold bij aanvang van het veldonderzoek voor het plangebied een hoge archeologische verwachting voor vindplaatsen uit het Laat Neolithicum t/m de Late Middeleeuwen/Nieuwe tijd.

Archeologische vindplaatsen kunnen zowel direct onder het maaiveld als op dieper gelegen, overstoven vegetatieniveaus voorkomen.

Mogelijk moet de archeologische verwachting naar beneden toe worden bijgesteld in verband met de bodemingrepen die de afgelopen eeuwen hebben plaatsgevonden (o.a. De Jager, 1997).

3 Veldonderzoek

3.1 Methodes

Tijdens het veldonderzoek zijn 5 boringen gezet in een raai, loodrecht op de loop van de strandwal (figuur 1). De methode wordt geschikt geacht voor het opsporen van de meeste in dit gebied te verwachten nederzettingsterreinen uit de periode Midden Neolithicum t/m de Late Middeleeuwen/Nieuwe tijd. Deze methode is niet geschikt om graven, verkavelingspatronen en andere zeer lokale archeologische resten in kaart te brengen.

Er is geboord tot 1,0 m -Mv met een Edelmanboor met een diameter van 12 cm en tot maximaal 3,0 m -Mv met een gutsboor met een diameter van 3 cm. De boringen zijn gezet onder andere conform NEN 5104 (Nederlands Normalisatie-instituut, 1989) en met meetlinten ingemeten (x- en y-waarden). Het opgeboorde materiaal is in het veld gecontroleerd op de aanwezigheid van archeologische indicatoren (zoals houtskool, vuursteen, aardewerk, metaal, bot, verbrande leem en fosfaatvlekken). Het opgeboorde materiaal is tevens gezeefd met een zeef met een maaswijdte van 0,4 cm; het zeefresidu is met het blote oog geïnspecteerd op het voorkomen van archeologische indicatoren.

3.2 Resultaten

Geologie en bodem

Onder een circa 0,3 m dik pakket opgebracht bouwzand zijn zandige afzettingen aangetroffen. Het lichtbruingrijze bouwzand bevat veel recent puin. De zandige afzettingen kunnen worden geïnterpreteerd als Oude Duin- en Strandzanden.

Tot circa 1,1 m -Mv komt (donker)bruingrijs, zwak siltig, licht humeus en kalkloos, matig fijn tot matig grof zand voor. In dit pakket zand zijn glas, sintels, recent puin en recent aardewerk aangetroffen. Dit pakket kan worden geïnterpreteerd als een verstoord zandpakket. Mogelijk betreft het een oude bouwvoor. Na 1,1 m -Mv gaat dit pakket over in lichtbruingrijs zand zonder puinresten, dat als onverstoord strandwalzand kan worden geïnterpreteerd.

In de boringen 3 en 4 is op 1,4 m - Mv een circa 0,2 m dik restant bruin veen aangetroffen. In boring 5 is op 1,7 m -Mv een 0,7 m dik restant veen aangetroffen. Het veen wigt uit op de oostflank van de strandwal en kan worden geïnterpreteerd als rietveen op bosveen.

In boring 2 is op 1,50 m -Mv een circa 0,25 m dikke bruine laag aangetroffen. Deze kan worden geïnterpreteerd als een overstoven vegetatiehorizont.

Archeologie

Tijdens het veldonderzoek zijn in de boringen geen eenduidige archeologische indicatoren aangetroffen. In de verstoorde bovengrond (tot ca. 1,1 m -Mv) is, behalve een enkel rood geglazuurde aardewerkscherf uit de Nieuwe tijd, veel glas en ander recent materiaal aangetroffen.

Op grond van de aanwezigheid van een overstoven vegetatieniveau in boring 2 (op 1,50 m -Mv), bestaat de kans dat op dit niveau archeologische resten uit de Steentijd voorkomen.

Archeologische resten uit de Middeleeuwen zijn waarschijnlijk als gevolg van de bebouwing uit de 20e eeuw verstoord. In kavel 6889 aan de Hoofdstraat is een diepe wijnkelder uitgegraven.

Voor de andere kavels is niet uitgesloten dat zich onder de huidige bebouwing nog fundamentresten uit de Late Middeleeuwen/Nieuwe tijd bevinden.

4 Conclusies en aanbevelingen

4.1 Conclusies

Hoewel op grond van het bureauonderzoek een hoge archeologische verwachting voor vindplaatsen uit het Laat Neolithicum t/m de Late Middeleeuwen/Nieuwe tijd gold (zie § 2.2), zijn tijdens het veldonderzoek geen eenduidige aanwijzingen gevonden voor de aanwezigheid van archeologische vindplaatsen in het plangebied. Uit het booronderzoek blijkt dat de bodem tot 1,1 m -Mv is verstoord.

Op grond van de aanwezigheid van een overstoven vegetatieniveau in boring 2 (op 1,5 m -Mv), bestaat de kans dat op dit niveau archeologische resten uit de Steentijd voorkomen. Dit niveau kon gezien de aanwezige bebouwing niet optimaal worden onderzocht.

Archeologische resten uit de Middeleeuwen zijn waarschijnlijk als gevolg van de bebouwing uit de 20e eeuw verstoord. In kavel 6889 aan de Hoofdstraat is een diepe wijnkelder uitgegraven.

Voor de andere kavels is niet uitgesloten dat onder de huidige bebouwing nog fundamentresten uit de Late Middeleeuwen/Nieuwe tijd voorkomen.

Ondanks het feit dat het plangebied in een historische dorpskern ligt, is de kans dat in het plangebied nog resten aanwezig zijn van voormalige bebouwing klein.

4.2 Aanbevelingen

Aangezien op 1,5 m -Mv een intacte vegetatiehorizont is aangetroffen (met mogelijk archeologische resten uit de Steentijd) en de geplande nieuwbouw inclusief de parkeerkelders de bodem tot 2,8 m -Mv zullen verstoren, wordt aanbevolen vervolgonderzoek uit te laten voeren in de vorm van een archeologische begeleiding. Eventueel aanwezige fundamentresten uit de Late Middeleeuwen/Nieuwe tijd kunnen tijdens dit onderzoek gedocumenteerd worden.

Opgemerkt moet worden dat de Rijksinspectie voor de Archeologie (RIA) archeologische begeleiding toestaat in het geval inventariserend veldonderzoek niet afdoende uitgevoerd kan worden (RIA, 2002).

Archeologische begeleiding houdt in dat eventuele archeologische resten worden gedocumenteerd en dat vondstmateriaal wordt verzameld. Daarnaast kunnen

tevens geologische waarnemingen worden gedaan. Uitgangspunt bij de archeologische begeleiding is dat de grondwerkzaamheden geen vertraging mogen oplopen.

Met betrekking tot de bevindingen van onderhavig onderzoek dient contact opgenomen te worden met de provinciaal archeoloog van Zuid-Holland (drs. R.H.P. Proos).

Literatuur

- Berendsen, H.J.A.**, 1996. *De vorming van het land. Inleiding in de geologie en de geomorfologie*. Van Gorcum, Assen.
- Brinkkemper, O., e.a. (redactie)**, 1998. *Handboek ROB-specificaties*. Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek, Amersfoort.
- DLO-Staring Centrum/RGD**, 1994. *Geomorfologische kaart van Nederland, schaal 1:50.000. Kaartblad 30 West 's-Gravenhage*. DLO-Staring Centrum, Wageningen/Rijks Geologische dienst, Haarlem.
- Heeringen, R.M. van**, 1992. *The Iron Age in the Western Netherlands*. Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek, Amersfoort.
- Jager, D.H. de**, 1997. Gemeente Sassenheim, dorpsvernieuwingsgebied, centrumplan Sassenheim; historisch en archeologisch onderzoek. *RAAP-rapport 321*. Stichting RAAP, Amsterdam.
- Kadastrale Minuut**, 1820. Gemeente Sassenheim. Nationaal Archief, Den Haag.
- Nederlands Normalisatie-instituut**, 1989. *Nederlandse Norm NEN 5104, Classificatie van onverharde grondmonsters*. Nederlands Normalisatie-instituut, Delft.
- Meer, dr. K. van der**, 1952. De Bloembollenstreek, resultaten van een veldbodemkundig onderzoek in het bloembollengebied tussen Leiden en het Noordzeekanaal. *De Bodemkartering van Nederland, Deel XI*. Stichting voor Bodemkartering, 's-Gravenhage.
- Provincie Zuid-Holland**, 2002. *Cultuurhistorische Hoofdstructuur Zuid-Holland, regio Duin- en Bollenstreek*. Provincie Zuid-Holland, Den Haag.
- Rijksinspectie voor de Archeologie**, 2002. De archeologische begeleiding: voorrecht, hoofdrecht of toetje? *Memoria nummer 2*. OC&W, Zoetermeer.
- ROB**, 1994. *Archeologische Monumenten Kaart van Zuid-Holland*. ROB/Provincie Zuid-Holland, Amersfoort/'s-Gravenhage.
- ROB**, 2001. *Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden (IKAW) 2^e generatie. Globale Archeologische Kaart van het continentale Plat. Archeologische Monumentenkaart*. Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek (cd-rom).
- Stiboka**, 1982. *Bodemkaart van Nederland, schaal 1:50.000. Kaartblad 30 West 's-Gravenhage*. Stichting voor Bodemkartering, Wageningen.
- Vorbereidingscommissie Kwaliteitszorg Archeologie**, 2001. *Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie. Eindrapport van de Vorbereidingscommissie Kwaliteitszorg Archeologie*. Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen, Den Haag.

- Wieberdink, G.I.**, 1989. *Historische atlas Zuid-Holland: chromotopografische kaart des Rijks 1888-(1912), schaal 1:25.000. Kaartblad 402 Warmond.*
ROBAS Producties, Den IJp.
- WoltersNoordhoff Atlasproducties**, 1990. *Grote Historische Atlas van Nederland, schaal 1:50.000; deel I: West-Nederland 1839-1859.* Wolters-Noordhoff Atlasproducties, Groningen.
- Zagwijn, W.H.**, 1986. *Nederland in het Holoceen.* Staatsuitgeverij, 's-Gravenhage.
- Zandvliet, K. (red)**, 1989. *Prins Maurits' kaart van Rijnland en omliggend gebied, door Floris Balthasar en zijn zoon Balthasar Florisz. van Berckenrode in 1614 getekend.* Canaletto, Alphen aan de Rijn.

Gebruikte afkortingen

ARCHIS	ARCHeologisch Informatie Systeem
CAA	Centraal Archeologisch Archief
CMA	Centraal Monumenten Archief
IKAW	Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden
-Mv	beneden maaiveld
ROB	Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek

Verklarende woordenlijst

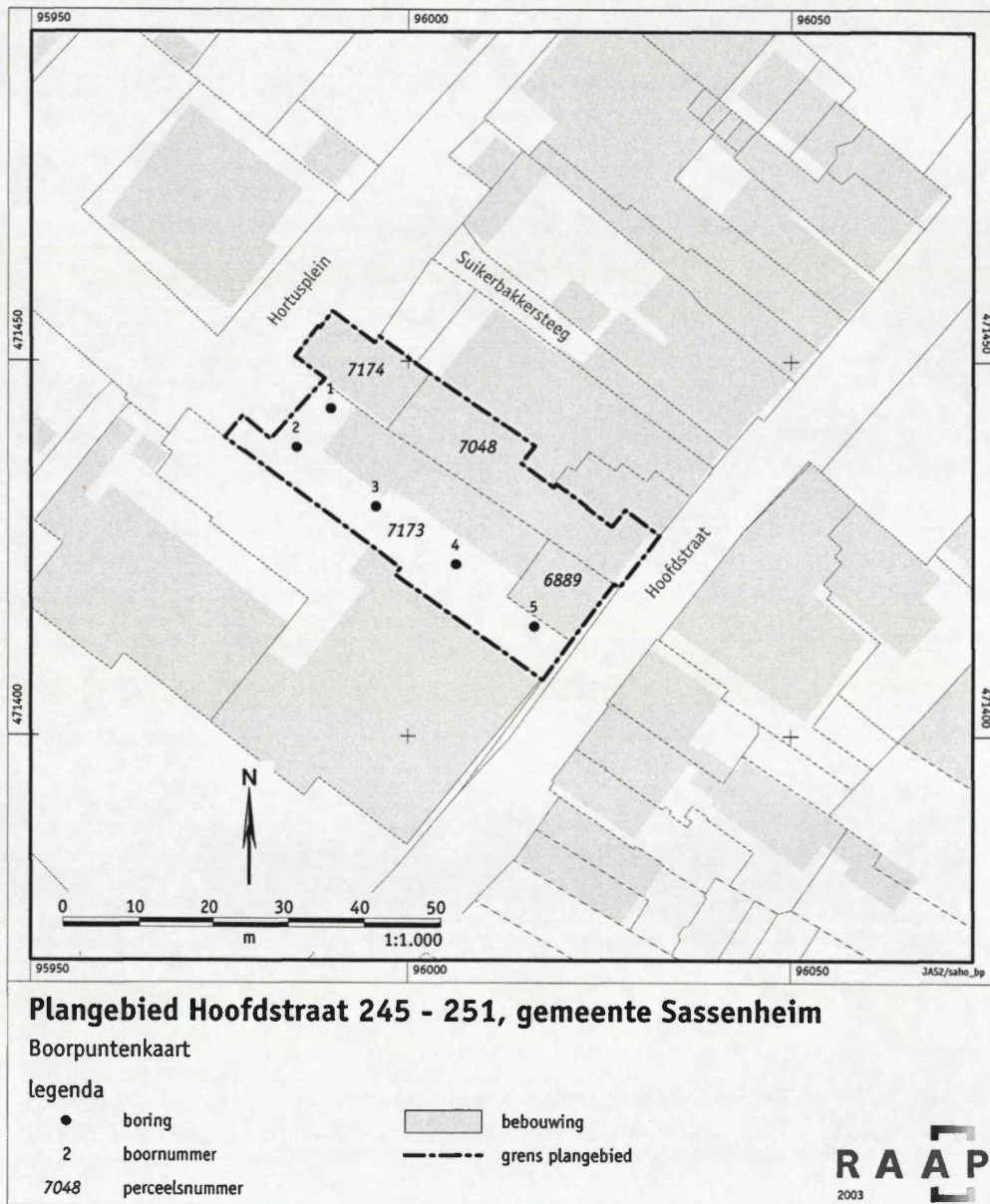
enkeerdgronden	Dikke eerdgrond (= laag met donkere, min of meer rulle grond, met organische en anorganische bestanddelen) ontwikkeld op zandgrond onder invloed van de mens; worden ook wel essen genoemd.
Oude Duinen	Relatief lage duinen welke zijn ontstaan op de strandwallen voor de Hollandse kust van ca. 4800 jaar geleden tot de Romeinse tijd. Thans onder en ten oosten van de Jonge Duinen gelegen Oudland.
strandvlakte	Oorspronkelijk zeestrand dat genetisch samenhangt met de erachter liggende strandwal. Door kustuitbouw ontstaat een strandvlakte die is ingeklemd tussen twee strandwallen. Strandvlakten zijn meestal afgedekt met veen. Zie <i>strandwal</i> .
strandwal	Door branding en zeestromingen ontstane zandrug die boven gemiddeld hoogwater uitkomt en parallel aan de kustlijn is afgezet.
veen	Geheel of grotendeels uit enigszins ingekoolde, maar nauwelijks vergane plantenresten opgebouwde afzetting.
vegetatieniveau	Onder invloed van een vegetatie gevormd verkleurd (bodem)-niveau in een kleipakket; een bijzondere vorm is de zgn. laklaag.

Overzicht van figuren en tabellen

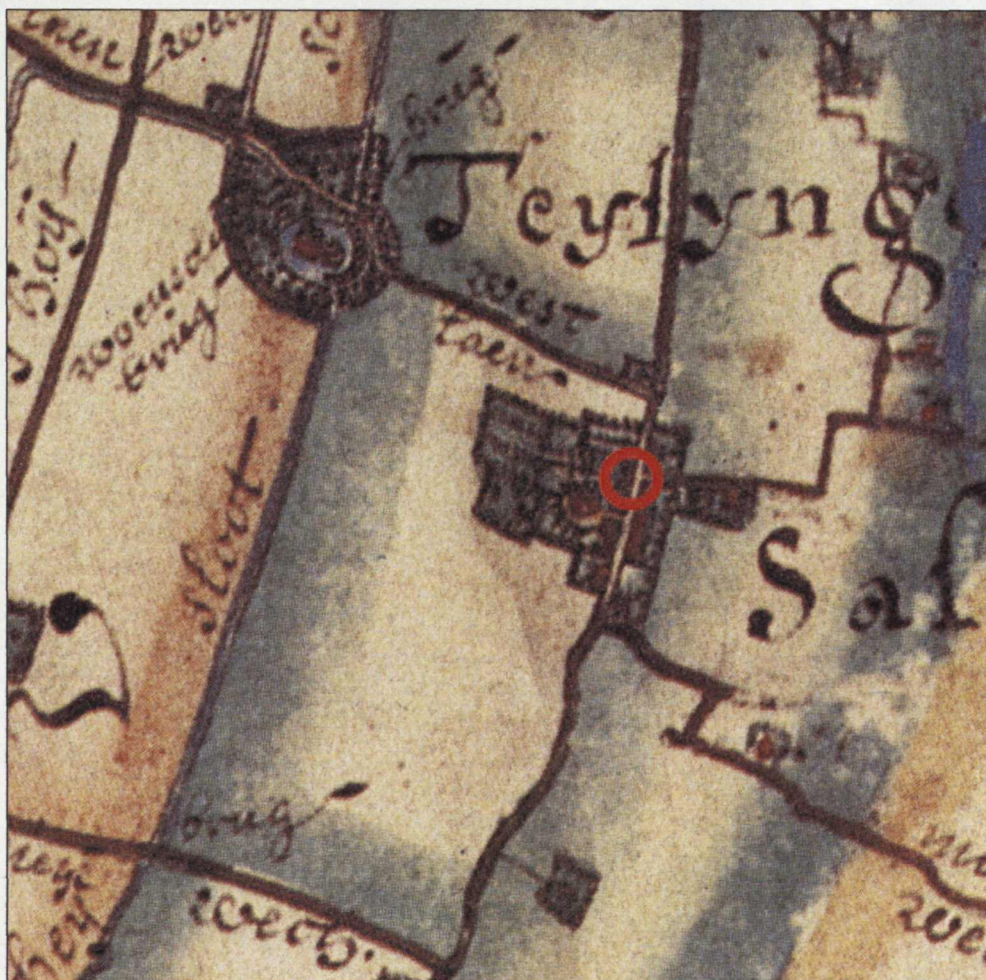
Figuur 1. Boorpuntenkaart.

Figuur 2. Sassenheim, 1614. Fragment van Prins Maurist' kaart van Rijnland...
(Zandvliet, 1989). Rode cirkel: ligging van het plangebied.

Tabel 1. Archeologische tijdschaal.

Figuur 1.
Boorpuntenkaart.

Figuur 2. Sassenheim, 1614. Fragment van Prins Maurist' kaart van Rijnland... (Zandvliet, 1989). Rode cirkel: ligging van het plangebied.

Periode	Datering			
Nieuwe tijd	1500	-	heden	
Late Middeleeuwen	1050	-	1500	na Chr.
Vroege Middeleeuwen	450	-	1050	na Chr.
Romeinse tijd	12 voor	-	450	na Chr.
IJzertijd	800	-	12	voor Chr.
Bronstijd	2000	-	800	voor Chr.
Neolithicum (nieuwe steentijd)	5300	-	2000	voor Chr.
Mesolithicum (midden steentijd)	8800	-	4900	voor Chr.
Paleolithicum (oude steentijd)	300.000	-	8800	voor Chr.

Tabel 1. Archeologische tijdschaal.